

ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭТЭЭБИ БЭРЭБИЭРКЭЛИИР ҮЛЭ (РПР)

ДЕМО-барыйаан

7 КЫЛААС

ҮЛЭНИ ТОЛОРУУГА СҮБЭ

Саха тылыгар өрөспүүбүлүкэтээби бэрэбиэркэлиир үлэни толорууга биир уруок бэриллэр (45 мүнүүтэттэн уһуна суох). Үлэ 7 соруудахтаах:

- 1. Тиэкиһи устуу (таба суруйуу, сурук бэлиэтэ);
- 2. Тиэкис ис хоһоонун өйдөөһүн;
- 3. Лиэксикэ (тыл суолтата, синиэньим, онтуоньум, омуоньум, сомоҕо домох);
- 4. Саҥа чааһынан ырытыы;
- 5. Морполуогуйа;
- 6. Этии чилиэнинэн ырытыы;
- 7. Сурук бэлиэтэ.

Ыйытыыларга хоруйдары анал строкаларга суруй. Суруйбут хоруйгун бэрэбиэркэлээ, көннөрөр түгэnnэр - сыһыналаах хоруйу туора сот уонна аттыгар саҥа хоруйгун суруй.

Үлэни толорор кэмнэ учуобунньугу, тэтэрээти, тылдыты о.д.а. матырыяалы туһанар көнгүллэmmэт.

Сорудабы маннай үлэ харатыгар (черновикка) толоруохха сөп. Ол эрэн өйдөө: үлэ харата (черновик) бэрэбиэркэлэmmэт.

Бэриллибит соруудахтары бэрээдэгинэн толорор табыгастаах, ол эрэн уустук дии санаабыт соруудаххын көтүтэн, атын соруудахха көһүөххүн сөп. Олору толорон баран, бириэмэ өссө хаалар буоллабына, көппүт соруудахха төnnөр кыахтааххын.

Ситиһиини баҕарабыт!

Түмүгү бэлиэтиир табылыысса

	соруудахтар													
	1			2	3		4	5		6	7		Уопсайа	Сыаната
	1 (1)	1 (2)	1 (3)	2	3 (1)	3 (2)	4	5 (1)	5 (2)	6	7 (1)	7 (2)		
Баал														

Өйдөөн: ханнык эмэ соруудабы бүтүн кылаас толорботох түгэнигэр, үөрэх бырагыраматын уратытынан, түмүгү хомуйуу форматыгар, баал оннугар “Тиэмэ үөрэтиллэ илик” диэн суруллар.

ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭТЭЭБИ БЭРЭБИЭРКЭЛИИР ҮЛЭ (РПР)

ДЕМО-барыйаан

1

Тиэкиһи ускуопкалары арыян, тобоостоох сиргэ сөптөөх буукубалары, сурук бэлиэлэрин туруоран уһул.

“Өлүөнэ оч..стара” айыл(х/б)а пааркатыгар биир киэ(н/н)ник биллэр сириҥэн Диринг Үрэх буолар. (1982) сыллаахха бу сиргэ ..н дойдуга ула(х/б)ан суолтал..х арыйыы о(н/н)һуллубута. Манна с..май былыргы дьон олохсуйа сы(лль/лдь)ыбытын билл..лээх учуонай Ю А Мочанов быһаарбыта.

Элбэ(х/б) научн..й чинчий.. уонна кэт..н көрүү кэмигэр п..рка сиригэр..уотугар үүтүнэн иитиллээччи (42) көрүнгэ, уйаланар көтөр (102) көрү..э, (с/С)аха сириҥ киин регионугар ..скүүр балык (21) көрүнгэ, гадюка ..нна күлгэри бийһин ууһа баар

Муора кубата ала тойон хотой собоһут кыталык курдук харыстаныллар көтөрд..р эмиэ манна үөскүүллэр². Хомурдуос и..и көрүнгэ (жужелица Крубера, жужелица решетчатая), лыах икки көрүнгэ (бабочка аполлон обыкновенный, медведица Менетрис) (к/К)ыһыл кинигэбэ киирэллэр.

Бу (т/Т)үбэбэ баар айылба бары эбийиэктэрэ ураты историческ..й суолталаахтар

(хаһыаттан)

☐☐☐

КОД

КОД

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

2

Бэриллибит этиилэри аах, тиэкискэ сөп түбэһэр этиилэр нүөмэрдэрин хоруйгар суруй.

- 1) Өлүөнэ очуостара 1982 сыллаахха үөскээбит.
- 2) Диринг Үрэххэ саамай былыргы дьон олохсуйа сылдыбыт.
- 3) Ю.А. Мочанов учуонай Кыһыл кинигэбэ кыыл, көтөр араас көрүнүн киллэрбит.
- 4) Диринг Үрэххэ баар хомурдуос, лыах иккилии араас көрүнэ Кыһыл кинигэбэ киирэллэр.
- 5) Муора кубата, ала тойон, хотой, собоһут, кыталык Диринг Үрэххэ кыстыылар.

Хоруй:

☐

3

Тиэкистэн көспүт суолтаба туттуллубут тылы сыстар тылын кытта уһул. Көнө суолтатыгар тыл ситимин толкуйдаан суруй.

☐☐

4

Тиэкискэ (²) бэлиэтэммит тылы сана чааһынан ырыт.

☐

5

Бэриллибит этиилэри болҕойон аах. эбиискэлээх этиилэри уһул, эбиискэлэри ый.

- а) Ийэм барахсаны олус абынным.
- б) Дьонум куоска оҕотун ильдэ кэллилэр.
- в) Түргэнник дьиэбэр бара оҕус.
- г) Улахан бабайы ыт сүүрэн кэллэ.

☐

☐

6

Бэриллибит этиини этии чилиэнинэн ырыт.

Буотама үрэх тамаҕыттан аҕыс биэрэстэлээх сиргэ Кыһыл Элэһин тукулаан баар.

☐

7

Бэриллибит этиилэри болбойон аах. Сыһыан тыллаах этиилэри булан, сурук бэлиэтин туруоран уһул.

- а) Хас биирдии киһи дьолго тардыһар.
- б) Дьолго халлаан хараһара илигинэ тийдибит.
- в) Кырдьык даһаны сахабыт тыла олус баай, кэрэ.
- г) Кырдьык хаһан баһарар кыайар.

☐☐

Бэрэбиэркэлиир үлэ сыанабыла

Бэрэбиэркэлиир үлэ сыанабылыгар алын кылаас оскуолатыгар үөрэппэтэх таба сүрүйүү вонна сүрүк бэлиэтин быраабылалара ааҕыллыбаттар.

СЫАНАЛЫЫР КЭРИН

1 Тиэкиһи ускуопкалары арыян, тоҕоостоох сиргэ сөптөөх буукубалары, сурук бэлиэлэрин туруоран уһул.

Хоруй:

“Өлүөнэ очуостара” айылҕа пааркатыгар биир киэнник биллэр сиригэр-уотугар үүтүнэн иитиллээччи түөрт уон икки көрүнгэ, уйаланар көтөр сүүс икки көрүнгэ, Саха сиригэр киин регионугар үөскүүр балык сүүрбэ биир көрүнгэ, гадюка уонна күлгэри бийин ууһа баар.

Элбэх научнай чинчийии уонна кэтээн көрүү кэмигэр паарка сиригэр-уотугар үүтүнэн иитиллээччи түөрт уон икки көрүнгэ, уйаланар көтөр сүүс икки көрүнгэ, Саха сиригэр киин регионугар үөскүүр балык сүүрбэ биир көрүнгэ, гадюка уонна күлгэри бийин ууһа баар.

Муора кубата, ала тойон, хотой, собоһут, кыталык курдук харыстаныллар көтөрдөр эмиэ манна үөскүүллэр. Хомурдуос икки көрүнгэ (жужелица Крубера, жужелица решетчатая), лыах икки көрүнгэ (бабочка аполлон обыкновенный, медведица Менетрис) Кыһыл кинигэбэ киирэллэр.

Бу түбэбэ баар айылҕа бары эбийиэктэрэ ураты историческай суолталаахтар.

(хаһыаттан)

Сыаналыыр кэрин	Баал
1. Таба суруйуу. Бу кэрингэ ускуопка иһиттэн сөптөөх буукубаны талыы, көппүт буукубаны туруоруу, ханыыласпыт тылы таба суруйуу сыаналанар.	
Таба суруйууга алҕаһа суох устуу; 1 толооһо суох алҕастаах	4
3-тэн элбэбэ суох алҕаска	3

РПР Саха тыла. 7 кылаас

код

4-6 алҕаска	2
7-9 алҕаска	1
9-тан элбэх алҕаска	0
2. Сурук бэлиэтин сөпкө туруоран устуу	
алҕаһа суох	3
1 алҕаска	2
2 алҕаска	1
2-тэн элбэх алҕаска	0
3. Тиэкиһи устуу	
Тиэкиһи алҕаһа суох устуу эбэтэр үстэн элбэҕэ суох алҕастаах:	2
1) тылы көтүтүү;	
2) эбии тыл суруйуу;	
3) тылы хос суруйуу	
Түөттэн сэттэҕэ диэри алҕастаах устуу:	1
1) тылы көтүтүү;	
2) эбии тыл суруйуу;	
3) тылы хос суруйуу	
Сэттэттэн элбэх алҕастаах устуу:	0
1) тылы көтүтүү;	
2) эбии тыл суруйуу;	
3) тылы хос суруйуу	
<i>Мунутуур баал</i>	9

2

Бэриллибит этиилэри аах, тиэкискэ сөп түбэхэр этиилэр нүөмэрдэрин хоруйгар суруй.

Хоруй: 2, 4

Сыаналыыр кэрин	Баал
Хоруй сөптөөх.	2
Икки этиини иккиэннэрин ыйбыт, атын этиини эбии ыйбатах	
Хоруй толорута суох:	1
Иккиттэн биир этиини сөпкө ыйбыт, иккиһэ сыыһа;	
Иккиттэн бири ыйбыт	
Хоруй сыыһа. Сорудабы толорботох	0
<i>Мунутуур баал</i>	2

3

Тиэкистэн көспүт суолтаҕа туттуллубут тылы сыстар тылын кытта уһул. Көнө суолтатыгар тыл ситимин толкуйдаан суруй.

Хоруй холобура: Кыһыл кинигэ. Кыһыл сибэкки

Сыаналыыр кэрин	Баал
1. Көспүт суолталаах тылы быһаарыы	
Көспүт суолталаах тылы сөпкө булбут	1
Сорудабы толорботох эбэтэр көспүт суолталаах тылы сыһа булбут	0
2. Көнө суолтатыгар тыл ситимин толкуйдаан суруйуу	
Көнө суолтатыгар тыл ситимин сөпкө толкуйдаан суруйбут	2
Тыл ситимин толкуйдаан суруйбут, толооһо суох албаастаах	1
Тыл ситимин сыһа суруйбут; сорудабы толорботох	0
<i>Мунутуур баал</i>	3

4

Тиэкискэ (²) бэлиэтэммит тылы сана чааһынан ырыт.

Хоруй холобура: Үөскүүлэр - туохтуур, олоҕо - үөскээ, төрүт, хайааһын, элбэх ахсаан, 3 сирэй, билинни кэм, буолар халыып, төрүт туһаайыы, кэпсиирэ.

Сыаналыыр кэрин	Баал
Сана чааһынан толору сөпкө ырыппыт	3
Ырытыы толорута суох, ол эрэн сана чаас сүрүн уратыларын ыйбыт	2
Сана чааһын сөпкө ыйбыт, тыл олоҕун булбут	1
Сорудабы толорботох эбэтэр сыһа ырыппыт	0
<i>Мунутуур баал</i>	3

5

Бэриллибит этиилэри болҕойон аах. эбиискэлээх этиилэри уһул, эбиискэлэри ый.

- а) Ийэм барахсаны олус абынным.
- б) Дьонум куоска оҕотун илдьэ кэллилэр.
- в) Түргэнник дьиэбэр бара оҕус.
- г) Улахан баҕайы ыт сүүрэн кэллэ.

Хоруй:

- а) Ийэм **барахсаны** олус абынным.
- г) Улахан **баҕайы** ыт сүүрэн кэллэ.

Сыаналыыр кэрин	Баал
1. Этиилэри булуу	
Этиилэри сөпкө булан устубут	2

РПР Саха тыла. 7 кылаас

код

Иккиттэн биир этиини сөпкө булан устубут	1
Этиилэри булбатах. Сорудабы толорботох	0
2. Саҥа чааһын сөпкө ыйыы	
Этиилэргэ этиллибит саҥа чаастарын сөпкө ыйбыт	2
Биир этиигэ саҥа чааһын сөпкө ыйбыт	1
Саҥа чаастарын ыйбатах. Сорудабы толорботох	0
<i>Мунутуур баал</i>	4

6

Бэриллибит этиини этии чилиэнинэн ырыт.

Буотама үрэх тамаҕыттан абыс биэрэстэлээх сиргэ Кыһыл Элэһин тукулаан баар.

Хоруй:

Буотама үрэх тамаҕыттан абыс биэрэстэлээх сиргэ Кыһыл Элэһин тукулаан баар.

Сыаналыыр кэрин	Баал
Этиини толору сөпкө ырыппыт	3
Этии тутаах чилиэнин булбут, ойоҕос чилиэнгэ аҕыйах алҕастаах	2
Этии тутаах чилиэнин булбут, ойоҕос чилиэнин ырыппатах эбэтэр сыыһа ырыппыт	1
Этиини сыыһа ырыппыт. Сорудабы толорботох	0
<i>Мунутуур баал</i>	3

7

Бэриллибит этиилэри болҕойон аах. Сыһыан тыллаах этиилэри булан, сурук бэлиэтин туруоран уһул.

- Хас биирдии киһи дьолго тардыһар.
- Дьолго халлаан харанара илигинэ тийдибит.
- Кырдьык даҕаны сахабыт тыла олус баай, кэрэ.
- Кырдьык хаһан баҕарар кыайар.

Хоруй:

- Дьолго, халлаан харанара илигинэ тийдибит.
- Кырдьык даҕаны, сахабыт тыла олус баай, кэрэ.

Сыаналыыр кэрин	Баал
1. Этиилэри булуу	
Этиилэри сөпкө булан устубут	2
Иккиттэн биир этиини сөпкө булан устубут	1
Этиилэри булбатах. Сорудабы толорботох	0
2. Сурук бэлиэтин сөпкө туруоруу	
Этиилэргэ сурук бэлиэтин сөпкө туруорбут	2
Биир этиигэ сурук бэлиэтин сөпкө туруорбут	1
Сурук бэлиэтин сыыһа туруорбут. Сорудабы толорботох	0
<i>Мунутуур баал</i>	4

Үлэни сыаналыыр кэрин:

Үлэни толоруу мунутуур баала - 28 баал.

Үлэ баалын сыанаба таһаарыы барыла:

Сыана	“2”	“3”	“4”	“5”
Баал	0-10	11-17	18-23	24-28